

3. Demografický vývoj

3.1 Počet obyvatel

Při hodnocení **vývoje počtu obyvatel** je nutné mít na paměti změnu metodiky, ke které došlo od roku 2001, kdy proběhlo poslední sčítání lidu, domů a bytů. Tehdy došlo v souladu s mezinárodními doporučeními k metodické změně, kdy se do celkového počtu obyvatel začali zahrnovat kromě osob s trvalým pobytem na území České republiky také cizinci s dlouhodobým pobytem (tj. s pobytem na základě víza nad 90 dnů) a cizinci s azylem. Tato kategorie cizinců se stala součástí každoročních bilancí obyvatelstva navazujících na sčítání. Karlovarský kraj patří pro cizince mezi poměrně atraktivní kraje. K 31.12.2004 žilo na jeho území celkem 14 725 cizinců, tj. 5,8% z celkového počtu cizinců v ČR (6. pořadí ze 14 krajů), avšak z obyvatelstva kraje zaujímá 4,8%, což je po Hlavním městě Praha nejvyšší podíl.

Tab. 3.1.1 Počet obyvatel k 31. 12. podle okresů

	2000 ¹⁾	2001	2002	2003	2004	Rozdíl 2004 - 2000	Struktura v %	
							2000	2004
Karlovarský kraj	304 433	303 714	304 220	304 249	304 588	155	100,0	100,0
Cheb	88 804	88 770	89 107	89 603	89 838	1 034	29,2	29,5
Karlovy Vary	122 004	121 847	121 886	121 212	121 430	-574	40,1	39,9
Sokolov	93 625	93 097	93 227	93 434	93 320	-305	30,8	30,6

¹⁾ stav k 1. 1. 2001 (počet obyvatel zpětně bilancován podle výsledků SLDB 2001)

V úhrnu let 1961 – 2001 (roky sčítání) se počet obyvatel Karlovarského kraje vyvíjel poměrně progresivně. K tomu přispívalo i příznivé věkové složení obyvatel. Mezi uváděnými roky doznal počet obyvatel kraje zvýšení o 9,1%, zatímco přírůstek v ČR činil pouze 6,9%. Na zmíněném přírůstku v kraji se podílely zejména okresy Cheb (o 16,3%) a Sokolov (o 18,2%), v okrese Karlovy Vary naopak počet obyvatel poklesl o 1,1%.

Po celé sledované období je podíl počtu obyvatel na celé republice neměnný a činí 3,0%, rozlohou se kraj podílí na ČR 4,2%. Hustotou obyvatel 92 na km² nedosahuje kraj republikového průměru o 38 osob a zaujímá 11. místo.

Rokem 2001 byla přerušena klesající tendence vývoje počtu obyvatel Karlovarského kraje, která započala v roce 1995. Koncem 90. let kladné saldo migrace nevyrovnávalo úbytek přirozenou měnou a v kraji tak docházelo k celkové populační ztrátě. Ještě k hlubšímu propadu došlo v období mezi roky 2000 a 2001, kdy úbytek vlivem migrace činil 822 osob a společně s poklesem přirozenou měnou bylo zaznamenáno celkové snížení o 1 142 osob.

Ke 31.12.2004 bydlelo na území Karlovarského kraje 304 588 **obyvatel**, což představuje meziroční nárůst o 339 osob, tj. o 0,1%. Ve srovnání s rokem 2000 se počet obyvatel v kraji zvýšil o 155 osob, a to zejména vlivem růstu počtu obyvatel v okrese Cheb, jehož přírůstky převýšily poklesy ve dvou zbývajících okresech. Největší podíl na počtu obyvatel kraje má v roce 2004 okres Karlovy Vary (39,9% ve struktuře proti roku 2000 poklesl o 0,2 procentního bodu. Nejmenší podíl zaujímal okres Cheb (29,5%) s nárůstem o 0,3 procentního bodu. Růst počtu obyvatel kraje je v posledních letech ovlivněn také zvyšujícím se počtem cizích státních příslušníků.

Tab. 3.1.2 Projekce obyvatelstva do roku 2050 (práh projekce - rok 2002)

	Skutečný stav			Projekce bez migrace					
	2002	2003	2004	2004	2005	2010	2020	2030	2050
Počet obyvatel	304 220	304 249	304 588	303 836	303 681	302 409	295 843	283 125	250 744
v tom ve věku:									
0 - 14	49 691	48 426	47 459	47 336	46 412	43 726	42 901	37 797	33 386
15 - 64	217 556	218 316	218 843	218 363	218 282	215 521	194 234	181 458	140 043
65 a více	36 973	37 507	38 286	38 137	38 987	43 162	58 708	63 870	77 315
Živě narození	2 949	2 887	2 903	2 996	3 032	2 981	2 640	2 350	2 082
Zemřelí	2 851	3 095	3 020	3 164	3 187	3 316	3 569	3 822	3 800
Přirozený přírůstek	98	-208	-117	-168	-155	-335	-929	-1 472	-1 718
Porodnost (‰)	9,7	9,5	9,6	9,9	10,0	9,9	8,9	8,3	8,3
Úmrtnost (‰)	9,4	10,2	9,9	10,4	10,5	11,0	12,0	13,5	15,1
Naděje dožití při narození									
muži	71,21	71,52	71,30	71,2	71,3	72,1	73,6	75,1	78,2
ženy	77,54	77,47	77,49	77,4	77,5	78,2	79,6	81,1	83,9
Úhrnná plodnost	1,232	1,214	1,228	1,26	1,29	1,36	1,50	1,64	1,66

Český statistický úřad na základě výsledků sčítání lidu 2001 zpracoval **projekci obyvatel ČR do roku 2050**. Zpracována byla ve třech variantách (nízká, střední, vysoká), které se liší v rozdílném předpokládaném vývoji plodnosti, úmrtnosti a migrace. Projekce v krajích odpovídají střední variantě projekce ČR bez vlivu vnitřní i zahraniční migrace, který je nejobtížněji prognózovatelný.

Z výsledků projekce vyplývá, že by se měl počet obyvatel Karlovarského kraje snižovat nejprve pomaleji (do roku 2010 o více než 2 tisíce obyvatel proti skutečnosti roku 2004). Po roce 2010 začíná být pokles podstatně intenzivnější, do roku 2050 se má proti skutečnosti roku 2004 snížit počet obyvatel o 53 844, tj. o 17,7% na 250 744 obyvatel.

S poklesem počtu obyvatel bude docházet i k podstatnému **stárnutí populace**. Zatímco v roce 2004 žilo na území kraje 15,6% dětí ve věku 0 – 14 let, do roku 2050 je očekáváno jejich snížení o 2,3 procentního bodu. Naopak podíl věkové kategorie 65 a více let se má zvýšit o 18,3 procentního bodu na 30,8%. Tím se předpokládá i výrazné zvýšení indexu stárí (počet osob starších 65 let připadajících na 100 dětí ve věku 0 – 14 let) z 80,7 na 231,6.

Stárnutí populace je kromě snižující se porodnosti ovlivněno i zvyšující se nadějí dožití při narození. Dle projekce je očekáváno zvýšení u mužů o 6,9 roku na 78,2 roku, u žen pak o 6,4 roku na 83,9 roku.

Tyto předpokládané nepříznivé změny věkové struktury obyvatel se v konečném důsledku negativně projeví ve vzrůstajících nárocích na státní rozpočet, a to zejména v oblasti důchodového zabezpečení, zvýšených nákladů na zdravotnictví a ostatní sociální dávky a služby pro staré občany.

Přesnost projekce mohou v budoucnu ohrozit neočekávané události v populačním vývoji, případně intenzita migrace (od které bylo abstrahováno), která bezprostředně souvisí s ekonomickým rozvojem kraje.

3.2 Obyvatelstvo podle věku, rodinného stavu a vzdělání

Při posuzování jednotlivých **věkových skupin** ve struktuře obyvatelstva zjišťujeme rozdíly mezi muži a ženami. Ve věkových kategoriích až do 49 let věku jsou vždy vyšší podíly mužů než žen a k absolutnímu obratu dochází od 50 let věku. Výsledkem je skutečnost, že se dlouhodobě rodí více chlapců, ale ženy se dožívají vyššího věku.

Podíl obyvatelstva **v produktivním věku** (15 až 64 let) činil v roce 2000 v rámci kraje 71,1% a do roku 2004 zaznamenal pouze mírné zvýšení o 0,7 procentního bodu (na 71,8%).

Tab. 3.2.1 Struktura obyvatel podle vybraných věkových skupin k 31.12.

	Celkem			Muži			Ženy		
	2000 ¹⁾	2004	rozdíl 2004 - 2000 v bodech	2000 ¹⁾	2004	rozdíl 2004 - 2000 v bodech	2000 ¹⁾	2004	rozdíl 2004 - 2000 v bodech
Počet obyvatel	304 433	304 588	²⁾ 0,1	149 238	149 039	²⁾ -0,1	155 195	155 549	²⁾ 0,2
v tom ve věku (%):									
0 - 14	16,9	15,6	-1,3	17,8	16,5	-1,3	16,1	14,7	-1,4
15 - 24	15,2	13,9	-1,3	15,7	14,4	-1,3	14,7	13,4	-1,3
25 - 29	8,7	8,6	-0,1	9,1	8,8	-0,3	8,4	8,4	0,0
30 - 49	28,4	28,6	0,2	29,3	29,7	0,4	27,5	27,6	0,1
50 - 64	18,8	20,7	1,9	18,3	20,4	2,1	19,3	21,0	1,7
65 - 69	4,1	4,1	0,0	3,8	3,7	-0,1	4,3	4,6	0,3
70 - 79	6,2	6,1	-0,1	4,7	5,0	0,3	7,6	7,1	-0,5
80 a více	1,7	2,4	0,7	1,1	1,4	0,3	2,3	3,2	0,9

¹⁾ stav k 1. 1. 2001 (počet obyvatel zpětně bilancován podle výsledků SLDB 2001)

²⁾ změna v %

Průměrný věk je aritmetický průměr dat o dokončeném věku za jednotlivé osoby (zvýšený o konstantu 0,5 roku). Hodnota vyjadřuje průměrný věk žijících obyvatel a nelze ji spojovat s průměrným věkem při úmrtí ani se střední délkou života. V roce 2004 dosáhl průměrný věk obyvatelstva kraje hodnoty 38,8 roku a proti roku 2000 se zvýšil o 1,1 roku. Průměrný věk obyvatel celé ČR činil v roce 2004 celkem 39,8 roku a z toho plyne, že v Karlovarském kraji máme mladší populaci v průměru o 1 rok. Společně s Ústeckým krajem vykazuje Karlovarský kraj nejnižší průměrný věk, avšak proti roku 1991 v kraji došlo společně s krajem Moravskoslezským k jeho nejvyššímu zvýšení o 3,9 roku (v celé ČR jen o 3,3 roku).

Věkový medián je střední hodnota, která rozděluje celou populaci uspořádanou podle věku na dvě stejné početné části. V roce 2004 činila tato hodnota 37,8 roku a byla vyšší proti roku 2000 o 1,2 roku. Z toho vyplývá, že 152 294 obyvatel kraje mělo věk vyšší než 37,8 roku.

Index stárí udává počet osob starších 65 let na 100 dětí ve věku 0 až 14 let. Zvyšující se index stárí vyjadřuje fakt, že počet osob přecházejících v daném období do skupiny poproduktivního věku je vyšší, než počet narozených dětí.

Index závislosti I. udává počet dětí na 100 osob ve věku 15 až 64 let.

Index závislosti II. udává počet osob starších 65 let na 100 osob ve věku 15 až 64 let.

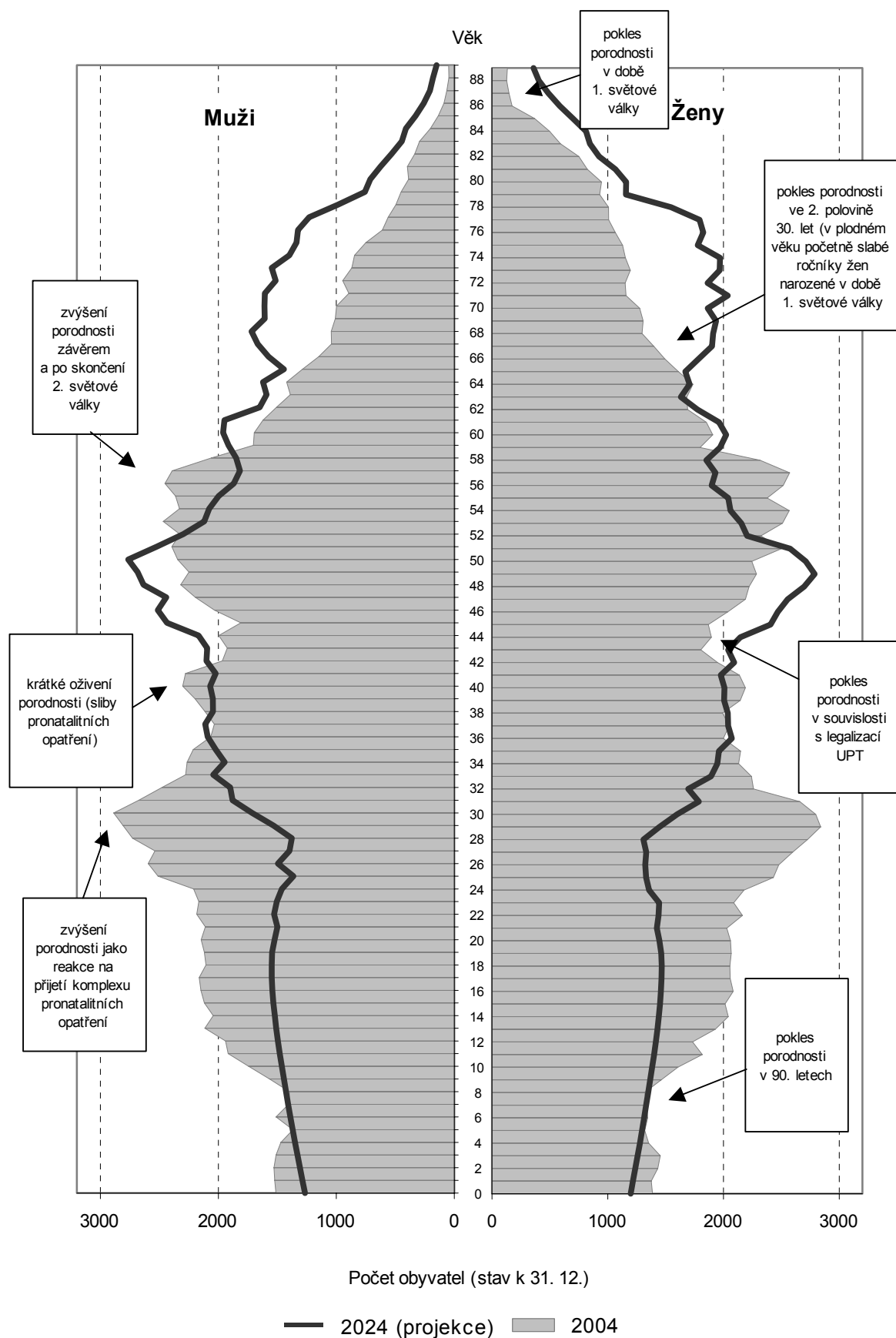
Index ekonomického zatížení udává počet dětí a počet osob starších 65 let na 100 osob ve věku 15 až 64 let.

Uvedené hodnoty potvrzují nižší přírůstek počtu dětí, vyšší počet osob v produktivním než v poproduktivním věku. Do budoucna je však i v souladu s projekcí obyvatelstva možno očekávat rostoucí hodnotu indexu závislosti II. a tím i indexu ekonomického zatížení především z důvodu nárůstu počtu osob starších 65 let na úkor osob v produktivním věku.

Tab. 3.2.2 Charakteristiky věkové struktury obyvatelstva

	2000	2001	2002	2003	2004	Rozdíl 2004 - 2000
Průměrný věk	37,7	38,0	38,3	38,5	38,8	1,1
Věkový medián	36,6	37,0	37,2	37,5	37,8	1,2
Index stárí	70,6	72,7	74,4	77,5	80,7	10,0
Index závislosti I.	23,8	23,1	22,8	22,2	21,7	-2,1
Index závislosti II.	16,8	16,8	17,0	17,2	17,5	0,7
Index ekonomického zatížení	40,6	39,9	39,8	39,4	39,2	-1,4

Graf 1 Věkové složení obyvatelstva Karlovarského kraje

Věkové složení obyvatelstva nejlépe znázorňuje „strom života“, což je grafické znázornění věkového složení. Je zde velmi dobře vidět, ve kterých letech se porodnost zvýšila a naopak, kdy je nejnižší. Tyto rozdíly byly ovlivněny hospodářskými a politickými událostmi. Graf zobrazuje věkové složení obyvatelstva v roce 2004 a výhled do roku 2024. Kresba z roku 2004 ukazuje nízkou porodnost v období první světové války. První zvýšení se projevilo až po druhé světové válce. Vliv legalizace umělého přerušení těhotenství od roku 1958 na čas porodnost snížil. K největšímu oživení porodnosti došlo v 70. letech, kdy byla přijata řada propopulačních opatření, především zvýšení přídavků na děti. Naopak největší pokles porodnosti nastal v 90. letech a má trvalou tendenci.

Tab. 3.2.3 Obyvatelstvo ve věku 15 a více let podle rodinného stavu (SLDB 2001)

	Obyvatelstvo ve věku 15 a více let	v tom rodinný stav (%)				
		svobodní	ženatí, vdané	rozvedení	ovdovělí	nezjištěno
Česká republika	8 575 198	26,1	55,3	9,5	9,1	0,0
Karlovarský kraj	253 373	27,3	50,7	13,0	8,3	0,8
Cheb	74 302	27,1	51,1	12,4	8,4	1,0
Karlovy Vary	102 659	27,1	50,7	12,9	8,7	0,5
Sokolov	76 412	27,5	50,3	13,8	7,5	0,9

Údaje o struktuře obyvatelstva podle **rodinného stavu** a podle **vzdělání** jsou převzaty z výsledků Sčítání lidu, domů a bytů 2001. Jelikož v období mezi cenzy nejsou podrobnější data k dispozici, je možno hodnotit vývoj v těchto oblastech pouze ve vztahu k předešlému sčítání, posuzovat rozdílnost struktury mezi okresy, rozdíly proti republikovým údajům.

K datu sčítání v roce 2001 žilo v kraji 253 373 osob starších 15 let. Z tohoto počtu bylo 27,3% osob svobodných, 50,7% ženatých či vdaných, 13,0% rozvedených a 8,3% ovdovělých. Z porovnání se strukturou obyvatelstva podle stavu za Českou republiku vyplynulo, že u dvou kategorií byl podíl v kraji proti republice vyšší a u dvou nižší, výraznější rozdíly byly u kategorie rozvedení, což má za následek i výraznější rozdíly (ale v opačném gardu) u kategorie ženatí, vdané.

Z jednotlivých okresů kraje nejvíce vybočuje okres Sokolov, kde je již tradičně největší podíl rozvedených, na což váže nejmenší podíl ženatých a vdaných. Tato situace je dána věkovou a vzdělanostní skladbou obyvatel v tomto okrese.

Tab. 3.2.4 Vzdelání obyvatel ve věku 15 a více let podle okresů (SLDB 2001)

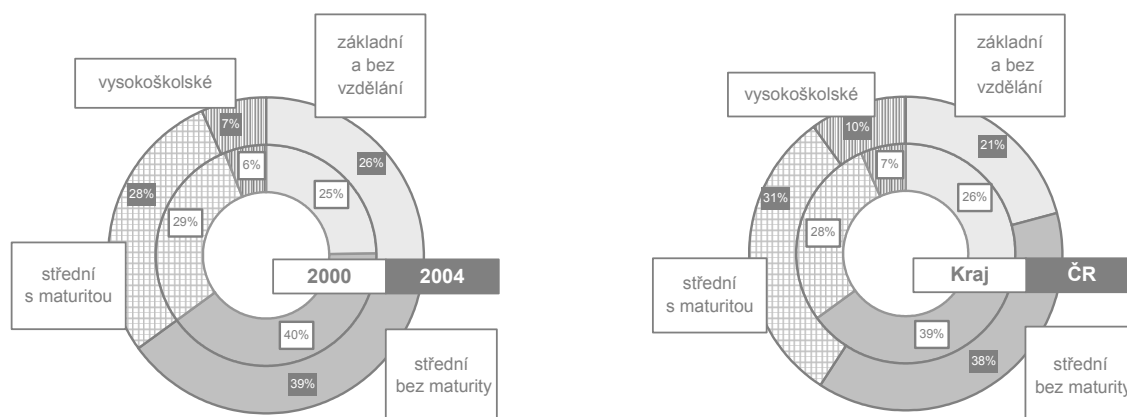
	Obyvatelstvo ve věku 15 a více let	z toho nejvyšší ukončené vzdělání (%)				
		základní a neukončené	vyučení a stf. odborné bez maturity	úplné střední s maturitou	vyšší a nástavbové	vysokoškolské vč. vědecké přípravy
Česká republika	8 575 198	23,0	38,0	24,9	3,5	8,9
Karlovarský kraj	253 373	27,9	39,6	21,5	3,0	5,6
Cheb	74 302	27,0	38,6	22,6	3,2	5,7
Karlovy Vary	102 659	26,3	38,9	22,7	3,6	6,6
Sokolov	76 412	30,8	41,3	19,0	2,2	4,0

Vzdělanost obyvatelstva Karlovarského kraje, stejně jako celé České republiky se dlouhodobě zvyšuje. Výsledky sčítání lidu v roce 2001 však ukazují, že vzdělanost obyvatel Karlovarského kraje je nižší, než v celé České republice. Při porovnání údajů byl zjištěn nižší podíl o 3,8 procentního bodu u vysokoškolsky vzdělaných osob (včetně vyššího a nástavbového vzdělání) a o 1,6 procentního bodu nižší podíl osob s úplným středním vzděláním s maturitou. Naopak podíl osob se základním a neukončeným vzděláním byl zaznamenán vyšší v Karlovarském kraji proti ČR o 4,9 procentního bodu.

V porovnání okresů Karlovarského kraje vychází nejhůře okres Sokolov, kde převažují obyvatelé se vzděláním bez maturity a základním a neukončeným vzděláním. Vzdělanostní struktura obyvatelstva v jednotlivých okresech má

i značný vliv na příliv cizího investičního kapitálu do těchto oblastí. Není důležité mít jen připravené plochy pozemků pro investory, ale také lidi, kteří budou v nových kapacitách pracovat.

Graf 2 Obyvatelstvo podle vzdělání (VŠPS)

Informace o vzdělanostní struktuře obyvatelstva do úrovně krajů jsou pravidelným výstupem Výběrového šetření pracovních sil (VŠPS), které je zdrojem informací o trhu práce. Výběrové šetření pracovních sil probíhá zjišťováním údajů v domácnostech respondentů v místě bydliště. Metodika ukazatelů zjišťovaných VŠPS je v souladu s definicemi a doporučeními Mezinárodní organizace práce, proto jsou jeho výstupy mezinárodně srovnatelné.

V Karlovarském kraji v období let 2000 – 2004 nedošlo k výrazným změnám vzdělanostní struktury obyvatel starších 15 let. Úroveň vzdělanosti obyvatelstva nedosahuje Karlovarský kraj celorepublikového průměru. Podíl vysokoškolsky vzdělaných obyvatel a obyvatel se středním vzděláním s maturitou v populaci osob starších 15 let byl v Karlovarském kraji v roce 2004 o 3 procentní body nižší než v celé republice, kde dosahoval hodnoty 10%, resp. 31%.

Změny ve věkové skladbě obyvatelstva velmi úzce souvisí se strukturou podle rodinného stavu, jsou též spjaté se strukturou vzdělání osob. Provázanost věkové skladby, migrace a přirozené měny je zase úzce spjata i se sociálním a ekonomickým stavem oblasti a s velikostí sídel. Možnost pracovního uplatnění, resp. dosah pracovních příležitostí, atraktivnost z pohledu bydlení, možnost společenského vyžití, vše má souvislost se skladbou obyvatelstva.

3.3 Narození, zemřelí, sňatky, rozvody

Základem demografických procesů je **přirozená měna** (tzn. bilance živě narozených a zemřelých). Vývoj přirozené měny má od konce 90. let v Karlovarském kraji téměř dramatický průběh. V roce 1996 byl přirozený přírůstek vystřídán přirozeným úbytkem, výjimku tvořily pouze roky 1998 a 2002. Tento nepříznivý jev vznikl důsledkem nízké porodnosti navíc podpořené mírně rostoucím počtem zemřelých, zejména v letech 2000, 2001 a 2003.

Po výrazném poklesu **porodnosti** v první polovině 90. let a její stagnaci v letech 1996 – 1999, nastoupilo období mírné progresy, ke kterému přispívá také to, že se do plodného věku dostávají ženy ze silných populačních ročníků druhé poloviny 70. let.

Tab. 3.3.1 Charakteristiky pohybu obyvatelstva

	2000	2001	2002	2003	2004	Rozdíl 2004 - 2000
Celkový přírůstek	-423	-719	506	29	339	762
muži	-247	-547	84	160	104	351
ženy	-176	-172	422	-131	235	411
Přirozený přírůstek	-113	-207	98	-208	-117	-4
muži	-75	-141	52	-37	-73	2
ženy	-38	-66	46	-171	-44	-6
Přírůstek stěhováním	-310	-512	408	237	456	766
muži	-172	-406	32	197	177	349
ženy	-138	-106	376	40	279	417
Na 1 000 obyvatel						
celkový přírůstek	-1,4	-2,4	1,7	0,1	1,1	2,5
přirozený přírůstek	-0,4	-0,7	0,3	-0,7	-0,4	0,0
přírůstek stěhováním	-1,0	-1,7	1,3	0,8	1,5	2,5

V roce 2004 se v Karlovarském kraji **živě narodilo** 2 903 dětí (z toho 1 513 chlapců a 1 390 děvčat), což v meziroční relaci znamená zvýšení o 0,6% a proti roku 2000 jen o 0,1%. Podíl na celé ČR představuje 3,0%. Hrubá míra porodnosti (počet živě narozených na 1 000 obyvatel) byla na úrovni republikového průměru (9,6) a meziročně i proti roku 2000 poklesla o 0,1 procentního bodu.

K velmi negativnímu hodnocení demografického vývoje kraje přispívá nejvyšší novorozenecká a kojenecká úmrtnost. **Kojenecká úmrtnost** (tj. počet zemřelých kojenců do 1 roku věku připadající na 1 000 dětí živě narozených ve stejném časovém intervalu) za rok 2004 činila v kraji 5,9‰ a v relaci s republikovým průměrem byla o 2,2 bodu vyšší. Ukazatel **novorozenecké úmrtnosti**, který specifikuje totéž u kojenců zemřelých do 28 dnů života, svou hodnotou 3,8‰ za rok 2004 převyšil průměr ČR o 1,5 bodu. Po celé sledované období oba ukazatele s výjimkou let 2001 a 2002 převyšovaly republikový průměr, nejvýrazněji v roce 2003.

Tab. 3.3.2 Narození

	2000	2001	2002	2003	2004	Rozdíl 2004 - 2000
Narození celkem	2 907	2 926	2 957	2 898	2 917	10
Živě narození	2 900	2 920	2 949	2 887	2 903	3
na 1 000 obyvatel	9,5	9,6	9,7	9,5	9,6	0,1
Mrtvě narození	7	6	8	11	14	7
Živě narození mimo manželství	1 202	1 207	1 296	1 353	1 381	179
podíl z živě narozených celkem (%)	41,4	41,3	43,9	46,9	47,6	¹⁾ 6,1
Úhrnná plodnost	1,202	1,216	1,232	1,214	1,228	0,026
Průměrný věk matky při narození dítěte	26,4	26,8	27,2	27,4	27,7	1,3
při narození 1. dítěte	24,1	24,6	24,9	25,2	25,6	1,5
Čistá míra reprodukce	0,578	0,590	0,589	0,569	0,582	0,004
Hrubá míra reprodukce	0,584	0,596	0,595	0,575	0,587	0,003

¹⁾ rozdíl 2004 - 2000 v bodech

V posledních letech se v kraji významně zvýšil podíl **dětí narozených mimo manželství**. Zatímco na počátku 90. let se mimo manželství rodilo každé čtvrté dítě, v roce 2004 to bylo již téměř každé druhé dítě. Podílem 47,6% dětí narozených mimo manželství zaujímá Karlovarský kraj 1. místo v ČR a republikový průměr tím přesáhl o 17,0 procentního bodu. Tento nepříznivý jev souvisí s tím, že ženy jako samoživitelky (i když reálně mnohé z nich žijí s partnerem v nesezdaném svazku) čerpají vyšší sociální výhody oproti ženám vdaným.

Zvýšení počtu živě narozených dětí se odráží v nárůstu ukazatele **úhrnné plodnosti** (průměrný počet živě narozených dětí připadající na jednu ženu ve fertilitním věku, tj. 15 – 49 let). Proti roku 2000 doznal střední stav počtu žen ve věku 15 – 49 let pokles o 2 145 a ve srovnání s rokem 1995 dokonce o 4 569 a v roce 2004 představoval 76 790 žen. Úhrnná plodnost za rok 2004 byla na úrovni republikového průměru. Proti roku 2000 byla

o 0,026 dítěte vyšší a činila 1,228 dítěte. Takto nízké hodnoty úhrnné plodnosti svědčí o tendenci dlouhodobého snižování početního stavu populace.

Trendem posledních let je odkládání mateřství do vyšších věkových hranic. Ženy nejdříve studují, budují kariéru a důsledkem toho je posun v rozložení plodnosti podle věku ve směru přesouvání maxima do vyššího věku. To se pak projevuje růstem průměrného věku matky při narození dítěte, zejména pokud jde o věk při prvním porodu. Za sledované období se tento věk v kraji zvýšil o 1,3 roku na 27,7 roku a proti roku 1995 dokonce o 2,7 roku. Zatímco v 90. letech se nejvíc dětí rodilo ženám ve věku 20 – 24 let, zlom nastal na přelomu tisíciletí, kdy se přesunula nejvyšší plodnost do věkové kategorie 25 – 29 let.

Plánované rodičovství, rostoucí informovanost zejména mezi mladými a stále dostupnější a modernější možnosti antikoncepce se odrazily v naprosto jednoznačně pozitivní klesající tendenci počtu potratů, ale i míry potratovosti (počet potratů na 1 000 obyvatel středního stavu). Počet potratů v roce 2004 (1 623) byl o více než polovinu nižší ve srovnání s rokem 1992 a proti roku 2000 vykázal snížení o 18,9%. Na úhrnu za ČR se Karlovarský kraj v roce 2004 podílel 3,9%, v roce 2000 dokonce 4,2%.

Míra potratovosti dosáhla v roce 1992 svého maxima (11,7) a postupně klesala až na 5,3 v roce 2004. Celorepublikový průměr však přesto převyšuje o 1,3 procentního bodu. Po Ústeckém kraji je to 2. nejvyšší hodnota ze 14 krajů.

Na 100 narozených připadlo v roce 2004 v kraji 56,6 **potratů** (v celé ČR 42,2). Na počátku 90. let byl tento poměr téměř 1:1 (na každé narozené dítě připadl jeden potrat).

Tab. 3.3.3 Zemřelí

	2000	2001	2002	2003	2004	Rozdíl 2004 - 2000
Zemřelí	3 013	3 127	2 851	3 095	3 020	7
na 1 000 obyvatel	9,9	10,3	9,4	10,2	9,9	0,0
Standardizovaná míra úmrtnosti	11,0	12,3	11,0	11,8	11,5	0,5
Naděje dožití při narození						
muži	70,78	70,60	71,21	71,52	71,30	0,52
ženy	77,03	76,90	77,54	77,47	77,49	0,46
rozdíl (ženy - muži)	6,25	6,30	6,33	5,95	6,19	x
Naděje dožití ve věku 60 let						
muži	16,35	15,98	16,45	17,04	16,87	0,52
ženy	20,31	20,35	20,65	20,77	20,87	0,56
rozdíl (ženy - muži)	3,96	4,37	4,20	3,73	4,00	x

Ve sledovaném období se v Karlovarském kraji vyvíjely jak počet **zemřelých**, tak **úmrtnost** (tj. počet zemřelých na 1 000 obyvatel středního stavu) poměrně rovnoměrně. Maximální hodnota úmrtnosti byla dosažena v roce 2001 (10,3) a minimální v roce 2002 (9,4). Počet zemřelých v roce 2004 činil 3 020, tj. 2,8% z celé ČR a meziročně se snížil o 2,4%. Vykázaná úmrtnost 9,9 byla proti celorepublikové nižší o 0,6 a po kraji Vysočina byla 2. nejnižší v ČR.

Nejčastější **příčinou úmrtí** zůstávají nemoci oběhové soustavy, přičemž jejich podíl na celkovém počtu úmrtí vykazuje mírně klesající tendenci (od roku 2000 o 3,4 procentního bodu na 45,2%). U druhé nejčastější příčiny úmrtí, kterou jsou novotvary, je tendence stagnující (pokles o 0,4 procentního bodu na 29,5%). Další nejčastější příčinou úmrtí jsou nemoci dýchací soustavy (nárůst o 1,9 procentního bodu na 6,3%). Jednou z příčin úmrtí jsou sebevraždy, jichž bylo v roce 2004 v kraji evidováno 36, tj. 1,2% ze všech úmrtí. Oproti roku 2000 se jejich počet výrazně snížil o 43,8% ze 64 (2,1% ze všech úmrtí).

Přepočet zemřelých podle příčin na 100 000 obyvatel středního stavu v roce 2004 řadí Karlovarský kraj na 6. nejhorší pozici u zemřelých na novotvary a u úmrtí na nemoci dýchací soustavy po kraji Pardubickém má kraj 2. nejvyšší úmrtnost. Nejlepší je situace u úmrtí na nemoci oběhové soustavy, na které v kraji umírá relativně (tj. v přepočtu na 100 000 obyvatel) nejméně obyvatel a u úmrtí na vnější příčiny, kde kraj zaujal 2. nejlepší místo po kraji Vysočina. U obou těchto příčin úmrtí nedosahují krajské výsledky republikový průměr.

Naděje na dožití při narození se u obou pohlaví ve sledovaném období zvýšila cca o půl roku, u mužů výrazněji. Ve srovnání s rokem 1992 vzrostl tento ukazatel o 4,55 roku u mužů a o 3,46 roku u žen. V průměru mají ženy

v kraji při narození naději na dožití 77,49 roku, tj. o 6,19 roku delší než muži. Naděje na dožití při narození je u obou pohlaví v Karlovarském kraji nižší než v celé České republice, ve srovnání s ostatními kraji u mužů Karlovarský kraj zaujímá 12. nejnižší naději dožití, u žen dokonce 13. pořadí mezi 14 kraji.

Tab. 3.3.4 Sňatky a rozvody

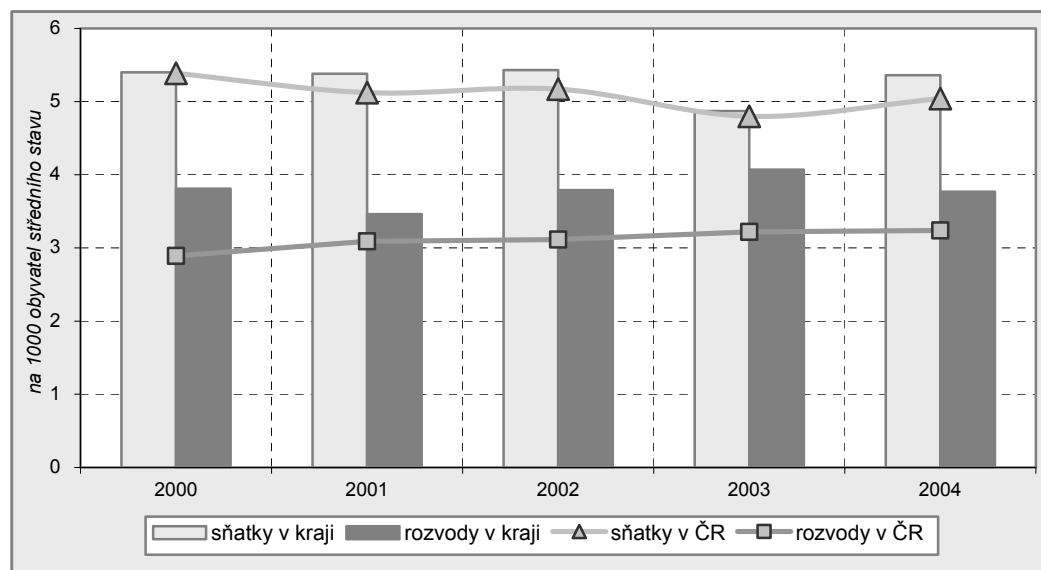
	2000	2001	2002	2003	2004	Rozdíl 2004 - 2000
Sňatky	1 847	1 792	1 829	1 584	1 716	-131
na 1 000 obyvatel	6,06	5,90	6,02	5,21	5,65	-0,41
Průměrný věk						
nevěsty	29,7	30,0	30,8	31,2	31,4	1,7
ženicha	32,9	33,2	33,9	34,6	34,8	1,9
Rozvody	1 161	1 050	1 152	1 238	1 145	-16
na 1 000 obyvatel	3,81	3,46	3,79	4,07	3,77	-0,04
v tom podle délky trvání manželství (%):						
0 - 4 roky	21,3	20,4	20,9	21,8	20,4	¹⁾ -0,9
5 - 9 let	26,6	26,6	25,3	23,2	24,2	¹⁾ -2,4
10 - 14 let	22,8	20,1	22,4	21,0	21,1	¹⁾ -1,7
15 a více let	29,3	32,9	31,4	34,0	34,3	¹⁾ 5,0
Index rozvodovosti	62,86	58,59	62,99	78,16	66,72	x

¹⁾ rozdíl 2004 - 2000 v bodech

U **sňatků** v Karlovarském kraji je možno z dlouhodobého hlediska sledovat klesající trend. Stále více párů preferuje soužití bez předchozího uzavření sňatku, část legitimních manželství je tak nahrazena nesezdanými soužitími. Od počátku 90. let byl nejvyšší počet sňatků uzavřen v roce 1992 (2 369), nejméně sňatků pak bylo uzavřeno v roce 2003 (1 584). V roce 2004 vstoupilo v kraji do manželství 1 716 párů (tj. 3,3% z celé ČR). Počtem 5,6 sňatku na 1 000 obyvatel středního stavu převyšuje kraj republikový průměr o 0,6 sňatku a ze 14 krajů dosáhl druhou nejvyšší hodnotu po Hlavním městě Praha.

V Karlovarském kraji dochází po Hlavním městě Praha k nejvýraznějšímu posouvání vstupu do manželství do pozdějšího věku. Průměrný věk mužů při uzavření 1. sňatku činil v roce 2004 v kraji 29,7 roku (o 0,9 roku více než republikový průměr) a proti roku 2000 zaznamenal zvýšení o 2,2 roku. Ve srovnání s rokem 1991 se tento ukazatel zvýšil dokonce o 5,3 roku. Nevěsty do svého 1. manželství vstupovaly v roce 2004 v průměrném věku 26,2 roku (tím převýšily republikový průměr o 0,2 roku) a v relaci k roku 2000 byly o 1,3 starší a proti roku 1991 dokonce o 4,6 roku.

Graf 3 Sňatečnost a rozvodovost

Zatímco na počátku 90. let byla u obou pohlaví u uzavíraných sňatků zastoupena věková skupina 20 – 24 let, v roce 2004 se nejčtenější zastoupení posunulo do věkové skupiny 25 – 29 let. Nutno ovšem podotknout, že u ženichů zlom nastal už v roce 1999, zatímco u nevěst až v roce 2002. V průměru se v kraji v roce 2004 ženili muži ve věku 34,8 roku (nárůst o 1,9 roku ve srovnání s rokem 2000 a proti roku 1991 dokonce o 6,1 roku). Průměrný věk nevěst se pak v relaci k roku 2000 zvýšil o 1,7 roku a proti roku 1991 o 5,5 roku na 31,4 roku.

Podíl uzavřených manželství, kdy věk (v dokončených letech) obou snoubenců byl shodný se drží přibližně na stejné úrovni. Oproti počátku 90. let je však patrný posun ve prospěch uzavíraných manželství, kdy byla nevěsta starší na úkor snížení procenta uzavřených sňatků, kdy byl starší muž.

Počty **rozvodů** vykazují mírně kolísavý až stagnující vývoj, s maximem v roce 1991 (1 374 rozvodů) a minimem v roce 1999 (898). Právě v roce 1999 byla rozvodovost ovlivněna přijetím novelizace zákona o rodině z roku 1998, od něhož si mnozí slibovali snížení rozvodovosti. Záhy se však rozvodovost dostává na úroveň před přijetím jmenovaného zákona. V roce 2004 bylo v Karlovarském kraji rozvedeno 1 145 manželství (tj. 3,5% z celé ČR). Na 1 000 obyvatel tak připadlo 3,8 rozvedených manželství (v celé ČR 3,2), což představuje po Ústeckém kraji 2. nejvyšší rozvodovost ze 14 krajů. Úhrnná rozvodovost v kraji za rok 2004 dosáhla 52% (byla o 3 procentní body vyšší ve srovnání s celorepublikovým průměrem), a tím po Ústeckém a Středočeském kraji byla 3. nejvyšší. Dá se tedy říci, že se v Karlovarském kraji skutečně rozvádí více než každé druhé uzavřené manželství. Neboť na rozdíl od hrubé míry indexu rozvodovosti (podíl rozvodů na počet uzavřených sňatků v daném roce), která je velmi orientační až zavádějící (protože je velmi ovlivněn klesajícím či stagnujícím počtem sňatků), je ukazatel úhrnné rozvodovosti vztahem mezi počty rozvodů podle doby uplynulé od sňatku a původními sňatky (sňatky uzavřené před x lety, kde x se rovná počtům dokončených let trvání manželství).

Průměrná **délka rozvedených manželství** v kraji v roce 2004 byla o 1,1 roku pod průměrem ČR a ve srovnání se 14 kraji byla absolutně nejkratší (11,0 let). Oproti počátku 90. let, kdy téměř 40% rozvedených manželství netrvalo ani 5 let, se tato manželství rozcházejí v roce 2004 jen ve 20% případů. Na počátku 21. století přibýlo naopak rozpadů manželství po více než 15 letech soužití. Jejich podíl přesahuje 30%, zatímco na počátku 90. let nepatrně překračoval 20%. Také v počtu nezletilých dětí u rozváděných manželství je proti počátku 90. let patrný značný posun. Na počátku 90. let se rozvádělo téměř 30% bezdětných svazků, na počátku 21. století se jejich podíl zvýšil téměř o 10 procentních bodů.

3.4 Stěhování

Za **stěhování** (migraci) je ve statistice považováno prostorové přemísťování osob mezi dvěma územními jednotkami (obcemi) spojené se změnou místa trvalého bydliště osoby na území ČR (vnitřní stěhování) nebo přes hranice ČR (zahraniční stěhování).

Tab. 3.4.1 Přistěhovaní podle pohlaví a věku

	2000	2001	2002	2003	2004	Rozdíl 2004 - 2000
Přistěhovaní celkem	1 879	2 722	5 119	4 016	4 240	2 361
muži	861	1 337	2 678	2 129	2 164	1 303
ženy	1 018	1 385	2 441	1 887	2 076	1 058
v tom ve věku:						
0 - 14	345	640	1 501	771	853	508
15 - 29	700	947	1 617	1 434	1 420	720
30 - 49	504	815	1 508	1 304	1 439	935
50 - 64	192	195	341	375	366	174
65 a více	138	125	152	132	162	24

Zvýšený počet **přistěhovaných** byl ovlivněn především změnou metodikou v roce 2001 spojenou se započítáváním stěhování cizinců s dlouhodobým pobytem. V souvislosti s tím se významným způsobem mění struktura přistěhovaných podle věku a pohlaví. Jestliže ještě v roce 2000 se muži na celkovém počtu přistěhovaných do kraje podíleli 45,8%, v roce 2004 to bylo již 51,0%, přitom nejvyšší podíl mužů byl zaznamenán v roce 2003 (53,0%). Nejčtenější byla u přistěhovaných v roce 2004 zastoupena věková skupina 30 – 49 let (33,9%), jejíž podíl za sledované období neustále vzrůstal (až o 7,1 procentního bodu). Příznivý byl klesající trend u nejvyšší věkové kategorie (65 let a více) z 7,3% na 3,8%.

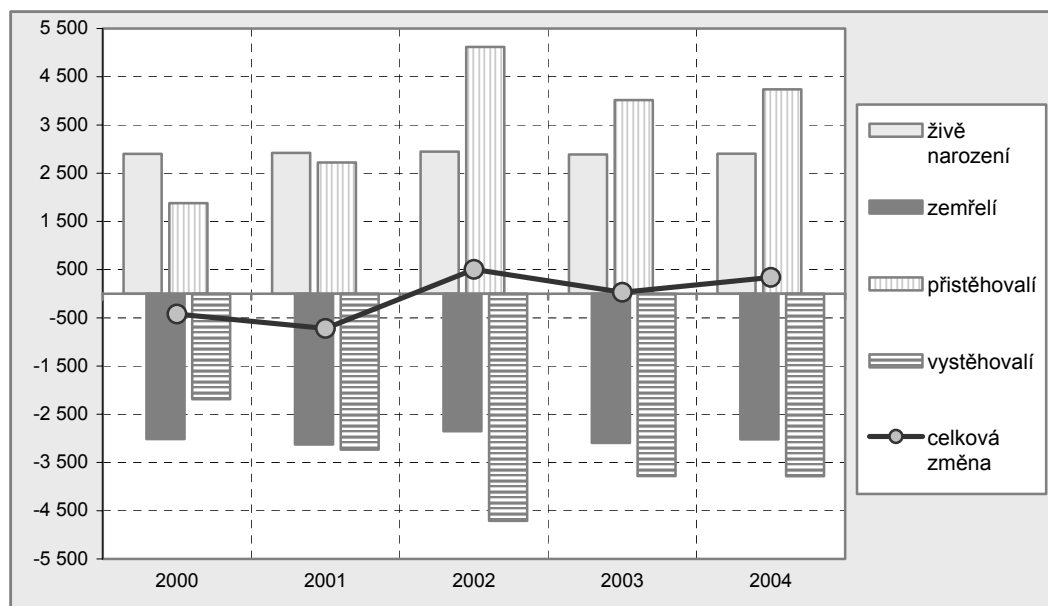
Tab. 3.4.2 Vystěhovalí podle pohlaví a věku

	2000	2001	2002	2003	2004	Rozdíl 2004 - 2000
Vystěhovalí celkem	2 189	3 234	4 711	3 779	3 784	1 595
muži	1 033	1 743	2 646	1 932	1 987	954
ženy	1 156	1 491	2 065	1 847	1 797	641
v tom ve věku:						
0 - 14	411	506	719	646	577	166
15 - 29	875	1 159	1 609	1 408	1 378	503
30 - 49	529	1 045	1 772	1 240	1 294	765
50 - 64	193	352	437	337	369	176
65 a více	181	172	174	148	166	-15

Obdobnou vývojovou tendenci je možno sledovat i u **vystěhovalých**. Ve věkové struktuře vystěhovalých je v roce 2004 proti roku 2000 patrný výrazný nárůst podílu u kategorie 30 – 49 let, a to o 10,0 procentních bodů na 34,2%. Nejčetnější věkovou skupinu ve vystěhovalých tvoří kategorie 15 – 29 let (36,4% v roce 2004), ale její podíl se v čase snížil až o 3,6 procentního bodu. Jako nepříznivý jev je možno hodnotit snižující se podíl vystěhovalých v nejvyšší věkové kategorii (65 a více let), pokles o 3,9 procentního bodu na 4,4% v roce 2004, čímž dochází k prohlubování stárnutí populace v kraji. Z hlediska pohlaví vystěhovalých se proti roku 2000, kdy se z kraje vystěhovalo 52,8% žen, obrátila situace ve prospěch mužů, kterých se v roce 2004 vystěhovalo 52,5%. Avšak maximum vystěhovalých mužů bylo zaznamenáno v roce 2002, a to 2 646 (jejich podíl činil 56,2%).

Zatímco první dva roky vykazoval Karlovarský kraj migrací pasivní bilanci (vystěhovalí převýšili přistěhovalé), od roku 2002 se situace obrátila a bilance migrací přešla v pozitivní saldo. V roce 2004 činil přírůstek stěhováním 456 osob, ovšem pouze díky zahraniční migraci. Vnitřní migrace byla pro kraj ztrátová.

Graf 4 Pohyb obyvatelstva v kraji

Karlovarský kraj patří pro **cizince** mezi jeden z nejatraktivnějších. K 31.12.2004 zde žilo 14 725 cizinců, což představuje 5,8% z celkového počtu cizinců v ČR (6. místo ze 14 krajů) a 4,8% z celkového počtu obyvatel kraje. Nejvýznamnější zastoupení v kraji dle státního občanství mají občané Ruska, Vietnamu a Německa. Struktura cizinců podle věku a pohlaví se podstatně liší od těchto struktur „místní“ populace. Jelikož převažujícími motivy příchodu cizinců do ČR jsou zejména ekonomické důvody, jsou mezi cizinci silněji zastoupeni muži a osoby v nižších věkových skupinách. Výrazně nižší je zastoupení dětí (s výjimkou Vietnamců) a osob v poproduktivním věku.

Tab. 3.4.3 Stěhování podle státního občanství

	2000	2001	2002	2003	2004	Rozdíl 2004 - 2000
Přírůstek stěhováním	-310	-512	408	237	456	766
v tom podle státního občanství:						
občané ČR	-497	-572	-842	-558	-779	-282
občané SR	21	-392	1	362	-367	-388
občané ostatních států EU	12	-41	-35	53	31	19
občané Ruska	70	58	98	60	261	191
občané Ukrajiny	59	-11	-30	78	141	82
občané Vietnamu	-4	440	1 199	145	937	941
občané jiných států	29	6	17	97	232	203

Migrační pohyb osob z pohledu státního občanství ukazuje na výrazný nárůst **zahraničního stěhování**. Je zřejmé, že přírůstek stěhováním v letech 2002 až 2004 je především zásluhou zahraničního stěhování. Skladbě migrujících podle občanství vévodí občané Vietnamu, Ruska a Ukrajiny. Za celé sledované období přibýlo do Karlovarského kraje celkem 2 717 občanů Vietnamu, 547 občanů Ruska a 237 občanů Ukrajiny.